

نظم حکیم ابوالفضل بن علی
ابن ابی طالب علیه السلام
نظم غیاث الدین حمزہ
نظم معتمد الدین محمد بن
نظم معتمد الدین محمد بن

خط لکھنؤی شکر پور
شیخ علی بن محمد شکر پور

نشد و نظر

هند از دشمن پیش می‌گمناهی
اندر این دگر مین یکده‌اشانی

غالب دهلوی

سابقه باز یافت تذکره حدیقه هندی

(یادداشت)

♦ عارف نوشاهی

دوست زاده عزیزم دکتر سید نقی عباس «کیفی» در مقاله خود «نگاهی منتقدانه بر تذکره حدیقه هندی تالیف بهگوان داس هندی» چاپ شده در قند پارسی، دهلی نو، شماره ۷۸ - ۷۵، سال ۱۳۹۶ شمسی، صفحات ۳۵۶-۳۴۹ مطلبی نوشته است که بیانگر همه واقعیت نیست و بنده صلاح دیده‌ام که جهت ابلاغ حقیقت، این چند سطر را برای خوانندگان مجله قند پارسی به قلم بسپارم.

دکتر کیفی نوشته است:

«نسخه خطی تذکره حدیقه هندی با وجودی که ذکر آن در آثار بهگوان داس و همچنین کارهای معاصرین او یافت می‌شد، اما در دست نبود، تا آن که نسخه منحصر به فرد آن توسط پروفیسور شریف حسین قاسمی در کتابخانه آیت‌الله

مرعشی در قم پیدا و کتاب حاضر بر اساس آن تصحیح شد.» (ص ۳۵۰)

باور دکتر کیفی بر این که نسخه منحصر به فرد تذکره حدیقه هندی به وسیله پروفیسور قاسمی کشف شده، کاملاً مبنی بر بی‌اطلاعی از سوابق امر است. واقعیت این است که تذکره‌شناسانی مانند شادروان شاه عطاءالرحمان کاکوی در مقدمه سفینه هندی، شادروان دکتر سید علی‌رضا نقوی در تذکره‌نویسی فارسی در هند و پاکستان و شادروان احمد گلچین معانی در تاریخ تذکره‌های فارسی، حدیقه هندی را جزو آثار

مفقود بهگوان داس قلمداد کرده بودند، زیرا تا آن زمان هیچ نسخه خطی این اثر به ظهور نیامده بود. تا این که در سال ۱۹۷۵م فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت‌الله مرعشی تألیف سید احمد حسینی، جلد دوم منتشر شد و در صفحات ۳۹۸-۳۹۷ تحت شماره ۷۹۰ مشخصات نسخه تذکره حدیقه هندی موجود در کتابخانه مرعشی مندرج گردید. این در واقع اولین خبر وجود خارجی و کشف این تذکره بود که منتشر شد. چون بنده از سوابق این تذکره خبر داشتم و در نوشته‌های معاصران خود خوانده بودم که این تذکره مفقود شده است، قلمی برداشتم و به استناد فهرست مرعشی مقاله‌ای به زبان اردو، تحت عنوان «دریافت تذکره حدیقه هندی» نوشتم که در ماهنامه معارف، اعظم‌گره، هند، ماه فوریه ۱۹۸۱، صفحات ۱۴۴-۱۵۰ منتشر شد. انتشار این مقاله نخستین بازتاب خبر کشف تذکره حدیقه هندی در شبه‌قاره بود که محققان بومی از جمله پروفیسور قاسمی را متوجه این نسخه کرد. بنده بلافاصله، عکس نسخه را نیز از مدیریت کتابخانه مرعشی درخواست نمودم و به لطف دکتر محمود مرعشی تصویر نسخه را به دست آوردم و به کمک آن مقاله‌ای بسیار مفصل در معرفی و تحلیل و تجلیل تذکره حدیقه هندی به زبان اردو نوشتم که بار اول در فصلنامه دانش، اسلام آباد، شماره ۲، سال ۱۹۸۵م، صفحات ۱۱۷-۱۶۱ منتشر شد و از نظر پروفیسور قاسمی نیز گذشت. این مقاله در اورینتال کالج میگزین، لاهور، شماره ۲۳۸-۲۳۷ سال ۱۹۸۶م باز چاپ شد و بعداً با استدراکات و اضافات در مجموعه مقالات من «نقد عمر»، لاهور، ۲۰۰۵م تجدید چاپ شد. پروفیسور قاسمی در مقدمه تذکره حدیقه هندی از این منبع استفاده نموده و بدان اشاره کرده است (ص ۳۵، ۴۱). بنده در همان زمان علاقه‌مند بودم که تصحیح این تذکره را به عنوان پایان‌نامه دکتری ادبیات فارسی در دانشگاه پنجاب لاهور بگذرانم. در این مورد با دکتر سید محمد اکرم رئیس وقت بخش فارسی دانشگاه پنجاب لاهور مکاتبه نیز شد (این مکاتبه در اکرام‌نامه، به گردآوری عارف نوشاهی، راولپنڈی، ۲۰۱۸م چاپ شده است)، ولی او موافقت نکرد و من این موضوع را به همدوره‌ام در دانشگاه تهران، مرحوم جلال حسین واگذاردم و او در ۱۹۹۴م موفق به تصحیح متن کامل این تذکره شد. دکتر جلال در صدد چاپ این تذکره بود، ولی وفات نابهنگام او مانع این امر شد. بنابر این در سال

۲۰۱۵م، که چهل سال از باز یافت حدیقه هندی گذشته است، پروفیسور قاسمی فقط بخشی ازین تذکره را تصحیح و چاپ کرده است. خلاصه کلام، خود پروفیسور قاسمی هم ادعا ندارد که نسخه تذکره حدیقه هندی را اول بار ایشان کشف کرده است. او می داند که پیشتر از وی هم کسانی بوده اند که حدیقه (نسخه قم) را در دست داشته و روی آن کار کرده اند و در مقدمه حدیقه نیز به این موضوع نیک پرداخته است، لذا امتیاز دادن کشف این تذکره به پروفیسور قاسمی از سوی دکتر کیفی، با واقعیت سازگاری ندارد. ضمناً بسیاری از مطالب را که دکتر کیفی در معرفی و نقد تذکره حدیقه هندی نوشته است، اگر به مقاله ام درباره حدیقه هندی مراجعه می کرد، نیاز به تکرار و بازگویی نداشت.

نهمین
و از سرین تا سیرین
بندر محمد موسی که بر سر
است